Hallintovaliokunta

Lisäselvitys; laite-etsinnät

1 Asia

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on antanut 4.10.2024 tuomion asiassa C-548/21 (ECLI:EU:C:2024:830) koskien laite-etsinnän ja takavarikon edellytyksiä. Tiivistetysti EUT on katsonut tuomiossaan, että erityisesti sen varmistamiseksi, että kussakin konkreettisessa tapauksessa noudatetaan suhteellisuusperiaatetta punnitsemalla kaikkia asiassa merkityksellisiä seikkoja, on olennaisen tärkeää, että kun toimivaltaisten kansallisten viranomaisten pääsy henkilötietoihin aiheuttaa vaaran vakavasta tai jopa erityisen vakavasta puuttumisesta rekisteröidyn perusoikeuksiin, tämä pääsy edellyttää joko tuomioistuimen tai muun riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa.

Keskusrikospoliisin pidättämiseen oikeutettu virkamies oli 1.10.2024 päättänyt laite-etsinnästä ja määrännyt laite-etsinnän kohteeksi kaikki kunnianloukkauksesta ja seksuaalisesta ahdistelusta epäillyn henkilön käytössä olleet ja tältä 2.10.2024 takavarikoidut tietotekniset laitteet. Kun laitteiden sisältämä tieto oli jäljennetty poliisin tietojärjestelmään, takavarikko oli kumottu ja laitteet palautettu epäillylle.

Rikoksesta epäilty saattoi laite-etsinnän pakkokeinoasiana Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen. Rikoksesta epäilty vaati muun ohella, että käräjäoikeus tutkii, onko poliisilla ollut laillinen oikeus päätettyyn laite-etsintään ja onko laite-etsinnästä voinut päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n nojalla.

2 EUT:n tuomion suhde kansalliseen lainsäädäntöön

Kansallisen voimassa olevan pakkokeinolain 8 luvun 20–29 a §:ssä säädetään laite-etsinnästä, sen edellytyksistä ja siitä päättämisestä. Pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n mukaan laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Mikäli kysymyksessä olisi erityistä kotietsintää koskevat tiedot, noudettaisiin laite-etsinnästä päättämisen osalta silloin soveltuvin osin erityistä kotietsintää koskevia säännöksiä.

EUT:n tuomiossa todettu tulkinta edellyttäisi tuomioistuimen tai muun riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa, jollaista ei kansallisen pakkokeinolain toimivaltuussäännöksissä säädetä. Sen sijaan kansallisessa sääntelyssä ja oikeusjärjestelmässä on omaksuttu kattava jälkikäteisvalvonta, jonka on todettu olevan riittävä oikeussuojakeino muun muassa laite-etsintäasioissa.[1]

[1] Ks. aiheeseen liittyen esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 a §, HE 217/2022 vp (s. 95 ja 120–121) sekä korkeimman oikeuden ratkaisu 2018:77.

3 Varsinais-Suomen käräjäoikeuden ratkaisusta

Käräjäoikeus katsoi, että laite-etsintä saadaan pakkokeinolain nojalla toimittaa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä, jos on syytä epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 6 kuukautta vankeutta ja etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavaan rikokseen liittyvä asiakirja. Näin oli tässä tapauksessa ollut. Epäillyllä oli mahdollisuus saattaa laite-etsintäpäätös tuomioistuimen tutkittavaksi, mutta vasta jälkikäteen.

Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, että kansallinen laki on jätettävä soveltamatta, jos se on ristiriidassa Euroopan unionin oikeuden kanssa eikä ristiriitaa voida poistaa tulkitsemalla kansallista säännöstä unionin oikeuden mukaisesti. Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisua tulkittaessa poliisin pääsystä kaikkiin tutkittavan henkilön laitteiden sisältämiin tietoihin saattoi seurata jopa erittäin vakava puuttuminen perusoikeuksiin. Sen vuoksi käräjäoikeus katsoi, että etsinnälle oli edellytettävä joko tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittamaa etukäteisvalvontaa ja erilaisten intressien punnintaa. Näin ollen käräjäoikeus vahvisti EU-oikeuden etusijaperiaatteen nojalla, että poliisilla ei ollut ollut toimivaltaa päättää kysymyksessä olevasta laite-etsinnästä eikä tuomioistuimen jälkikäteistä kontrollia voitu pitää riittävän tehokkaana oikeussuojakeinona.

4 Keskusrikospoliisin valitus

Keskusrikospoliisi on valittanut käräjäoikeuden ratkaisusta hovioikeuteen. Keskusrikospoliisin valituksessa korostetaan muun muassa laite-etsinnästä päättämisen toimivaltuuskysymystä kansallisen ja voimassa olevan pakkokeinolain sääntelyn valossa. Toimivaltuuskysymyksen osalta lähdetään muun muassa siitä, että Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisussa sovellettu lainsäädäntö on yleisluontoista, eikä itse lainsäädäntö edellytä ennakkovalvonnan tarvetta. Lisäksi korostetaan lain esitöitä (HE 217/2022 vp), joiden mukaan pakkokeinolain muutoksia pohdittaessa laite-etsintöjen osalta jälkikäteiskontrolli on arvioitu tehokkaaksi oikeussuojakeinoksi ennakkovalvonnan sijasta ja ennakkovalvonnan rikkovan pakkokeinolain sääntelyn yhtenäisyyttä.

Tommi Reen, poliisilakimies

Roosa Viljanen, ylitarkastaja